

פניני חינוך מהפרשה

חינוך מהפרשה – עקב תש"פ

הרי מצינו התייחסות לתחום זה בפרק הקודם (י, יא-יב), שם נאמר: "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלקיך, ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו, ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך, ובכל נפשך, לשמור את מצוות ה' וכו'. ואם כן מה צורך חזר הכתוב על כך?"

יתירה מכך, אף בתחילת הפרשה (ח, ו) כבר הוזהרנו "ושמרת את מצוות ה' אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו", ובהשקפה ראשונה הדברים נראים שווים בעניינם, וכמין ייתור יש כאן לכאורה. ומכיון שאין אות אחת שנכתבה לחינם בתורתנו הקדושה, בכל אות ישנו לימוד, בכל מילה טמון מסר, אם כן אפוא שומה עלינו לדעת מה רצון התורה ללמדנו?

יסודות בסיסיים בעבודת ה'

נבהיר הדברים ויתיישבו על נכון:

א. "שמור תשמרון" - אין זה ציווי על עשיית המצוות או שמירה וזהירות מאיסורי לאוין, אלא אזהרה יש כאן לאדם למען יתן ליבו ומחשבתו לבל ישתכח תלמודו. וכמו שהביא רש"י דברי הספרי, וז"ל: "אזהרת שמירות הרבה להיזהר בתלמודו שלא ישתכח".

ב. "לעשותה" - בפשטות זו הוראה על עצם החיוב שבקיום המצוות המעשיות אשר מחויב בהם האדם, מצוות המוטלות אקרקפתא דגברא ותלויות במעשהו.

ג. "לאהבה את ה' אלקיכם" - זהו ציווי על החיוב שיש על כל יהודי לאהוב את הקב"ה, ומהו גדר המצוה? וכיצד היא נעשית? וזו אחת ממצוות התלויות בלב!!! כפי שכתב האבן עזרא כאן: לאהבה – בלב!!!

אלא שמן הראוי להוסיף את אשר התבאר בספר חובות הלבבות, שגם אהבת ה' אינה יכולה להיות מורגשת ומוטבעת בנפש האדם ע"י שיישב ויחשוב וינסה להרגיש אהבתו בלבד. אלא צריך הוא להיות דבוק בכל נפשו בעבודת ה' כדי להרגיש אהבת ה', ורק על ידי שיעסוק בתורתו ויקיים מצוותיו ממילא תתילד בנפשו אהבתו.

תכלית התורה והמצוות – דבקות בה' יתברך

אחד מן הדברים אשר כל הורה ומחנך נפגש עמהם תדיר, קשור לאיזון התמידי בין צרכיו לצורכי ילדיו או תלמידיו, וכשמדובר ביסודות וערכים רוחניים הדבר מקבל משנה תוקף, היות וההורה או המחנך דואג על מצבו, עתידו ורצונו התמידי לחוש ולחוות תחושת סיפוק של התרוממות בעבודת ה', אלא שיש לעיתים מי ש"מעכב" (כביכול) בדבר מחמת הצורך להעניק, לטפל, להשקיע זמן.

ברור שקשה להקיף נושא כה רחב ורגיש, שתלוי בנבכי כוחו ונפשו של כל אחד ואחד באופן אינדיבידואלי לפי התנאים הסביבתיים שיעד לו הבורא יתברך, אך בכל זאת ננסה לפתוח פתח בנושא זה ברובד דק יותר ומיסודם יקח כל אחד את הצד הפרקטי והמעשי השייך לו, להיכן שחושב ומרגיש שיכולים הדברים לחזקו ולהעצימו.

נאמר בפרשתנו:

"כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו" (דברים יא, כב).

בפסוק זה ישנם כמה יסודות בעבודת ה' המהווים בסיס לקיום המצוות וממילא להתקשרות עם הבורא. ונפרטם:

- א. שמור תשמרון.
- ב. לעשותה.
- ג. לאהבה את ה'.
- ד. ללכת בכל דרכיו.
- ה. ולדבקה בו.

בכל חלק יש לימוד בפני עצמו המורה על עיקר ויסוד בעבודת האדם את קונו. אך טרם ניגש לבאר הדברים נעיר כי לכאורה,

אלהים אחרים, שלא יחשוב שיהיה בעבודה זרה שום עיקר אלא הכל אפס ואין. והנה זה כמו שאמר עוד (להלן יג, ה) "ואותו תעבודו ובו תדבקו", והכוונה להזהיר שלא יעבוד השם וזולתו אלא לה' לבדו יעבוד בליבו ובמעשיו.

ויתכן שתכלול הדביקה לומר שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד, לא תיפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו, וליבו איננו עמהם, אבל הוא לפני ה'. ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים, כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמז בעל ספר הכוזרי. וכבר הזכרתי מזה בפרשת העריות (ויקרא יח, ד).

ומה שאמר יהושע "כאשר עשיתם עד היום", כי בהיותם במדבר וענן ה' עליהם והמן יורד מן השמים והשליו עולה והבאר לפניכם תמיד וכל מעשיהם בידי שמים בדברים ניסיים, הנה מחשבתם ומעשיהם עם השם תמיד, ולכן יזהירם יהושע שגם עתה בארץ בהסתלק מהם המעשים הנפלאים ההם תהיה מחשבתם בהם תמיד לדבקה בשם הנכבד והנורא ולא תיפרד כוונתם מן השם".

על ידי הדבקות בה' - אדם חי לעולם!!!

נשלים את הרעיון על פי דברי הרמב"ן במקום אחר.

באמת יש כמה דרגות בכוונת קיום המצוות, מתוך איזו כוונה מקיימים אותם. יש מי שמקיים מצד יראה, מפני שמפחד מהעונש, שאם לא יקיים את המצוה יענש, וזו יראת העונש. ויש שמקיים מאהבת השכר, שרוצה את השכר על המצוה.

ומצינו בזה אריכות בדברי הרמב"ן בפרשת "אחרי מות" על הפסוק (ויקרא יח, ה) "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", וכתב על זה הרמב"ן שם: "ודע כי חיי האדם במצוות כפי הכנתו להם", החיים שהמצוות נותנות לאדם, תלויים כפי ההכנה, והיינו באיזו כוונה הוא מקיים את המצוה.

ופירט הרמב"ן שם: "כי העושה המצוות שלא לשמן על מנת לקבל פרס, יחיה בהן בעולם הזה ימים רבים בעושר ובנכסים וכבוד, ועל זה נאמר (משלי ג, טז) "בשמאלה עושר וכבוד", ופירשו חז"ל (שבת סג, א): למשמאלים בה - עושר וכבוד". היינו אם אדם עושה מצוות בשביל העולם הזה, זוכה בהן לחיי העולם הזה, כיון שזהו רצונו, אך מאחר שכל כוונתו היא לשם כך, עולם הבא אינו מקבל. וזוהי דרגה אחת של "וחי בהם", שהוא חי חיים טובים בעולם הזה, ואת זה גם רשעים מקבלים.

ד. "ולדבקה בו" - מאי ולדבקה בו? וכי אפשר לומר כן? והלא אש אוכלה הוא! אלא הידבק בתלמידים ובחכמים, ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו (רש"י).

מהו הסוד הגדול אליו התכוון האבן עזרא?

ואילו האבן עזרא כתב: "והוא סוד גדול". וקשה, מהו הסוד הגדול!?

בביאור 'אבי עזר' (שם אות יז) פותח לנו צוהר לגילוי התעלומה:

"נכונים דברי הרב, כי סוד ה' ליראיו הדבקים במידותיו, כמאמר חכמינו ז"ל (כתובות קיא, ב) הידבק במידותיו. ובדביקות עצמו יש סוד עצום שלא להחליף עבודת איש באחיו ולאחוז ברחמנות במקום שצריך לכעוס, כגון על תלמיד או על עבריין. או שלא להחזיק בענווה במקום שצריך להלביש גאות או נקמה כמעשה פנחס. ומועטים המה בני עלייה אשר יאחזו במידות על דרך אמת. ואין כושל בס, הלא המה הגדולים אשר בארץ". ע"כ.

להידבק בקב"ה - פירושו - להחכים ולדעת תמיד, בכל דבר ועניין, מהו רצון ה'. מתי לרחק ומתי לקרב, מתי הדבר אסור באיסור גמור ומתי יש להתיר או להקל וכיוצא, אימתי יש לאחוז במידה זו ובאיזה זמן ראוי להחזיק בהיפוכה, בפרט בעניינים של הנהגה והשקפה אשר לא תמיד הדברים ברורים ומבוארים בפירוש, הרוצה לדעת את רצון ה' באמת - צריך לדבוק בקב"ה.

דבקות בה' - דבקות בתלמידי חכמים

ברור ללא כל ספק שלהגיע לדרגה זו, נצרכת עבודה גדולה ויש לעמול רבות. אמנם, ישנה עצה פשוטה לכל בר בי רב ולכל צורב והיא - להיקשר בקשר אמיץ וחזק לגדולי ומאורי הדור בנטילת עצה ותושיה בכל פרט ועניין, לבקש דעתם בכל צעד ושעל, כיון שרק בידם מסורה ההבנה העמוקה באותו "סוד גדול" לדעת לא להחליף עבודת איש באחיו, ואם ידבק בחכמים משרתי ה', יעלה עליו הכתוב עליך כאילו נדבק בו יתברך!!!

שלא תיפרד מחשבתם מן ה' גם בהסתלק מהם המעשים הנפלאים

תוספת אורה מאיר הרמב"ן לידע מהו ה"סוד הגדול" שהזכירו האבן עזרא:

"אולי יאמר "לאהבה את ה' ללכת בכל דרכיו" עד שתהיו ראויים "לדבקה בו" בסוף. ונאמר ביהושע (כג, ז ח) "ובשם אלהיהם לא תזכירו ולא תשבעו ולא תעבדום ולא תשתחוו להם כי אם בה' אלהיכם תדבקו כאשר עשיתם עד היום הזה", אם כן היא אזהרה מאזהרות עבודה זרה, שלא תיפרד מחשבתו מן השם אל

מצות הדבקות כוללת את כל אנשי האומה

הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל בספרו 'משך חכמה' (דברים י, כ) מרחיב את הדברים לכלל האומה, לכל אחד ואחד לפי דרגתו:

"ובו תדבק" - הרמב"ן ביאר זה על הדבקות המיוחד ליחידים ישתוקקו לשמו בכל פעולותיהם ומחשבותיהם, והמה מעון לשכינה, וזה אין מדרך המצוה על רמי המעלה לבד. אמנם לדעתי היא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה, וזהו עניין שהפליג ירמיהו וקילל כל אשר שם בשר זרועו, ודוד בכל תהילותיו אחז בה, "בה' בטחתי" וגו' "בית ישראל בטחו בה"..."

ובהמשך דבריו ביאר העניין:

"ומסיבת האמונה כי השם דבוק לנבראי להכין להם טרפם וצרכם ולהגן עליהם מהמזדה והחולי, ומרגיש עליהם יותר ממה שמרגיש האדם... אם כן הלא יהיה האדם יושב בטח ושלי ושקט ולא יעשה הסיבות המוכרחות רק למה שהטילה על הנבראים גזירת הבורא יתברך, וזה העניין נקרא "ובו תדבק", שיכוון שיצייר האדם שהוא דבוק להשגחה העליונה מה' יתברך, ומרגיש את ה' יתברך בענייניו יותר ממה שחפץ לבב האדם בעצמו... והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל".

'שויתי ה' לנגדי תמיד' – סגולה ליראה והכנעה

כדי לחזק ולתקוע היטב בליבנו יסוד זה, ראוי לעיין בספר חיי אדם (כלל א סעיף א) שהסמיך למצוה זו את לשון קדשו של הרמ"א בתחילת חלק אורח חיים, וז"ל:

"מצות עשה מן התורה שיהיה אדם דבוק תמיד במחשבתו בקב"ה, כדכתיב (דברים י, כ) "את ה' אלקיך תירא גוי ובו תדבק", וכי אפשר לאדם שיהיה דבוק בקב"ה, אלא רצה לומר שידבק תמיד מחשבתו בו, כדכתיב (תהלים טז ח) "שויתי ה' לנגדי תמיד", והוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים, כי אין ישיבת האדם והוא לבדו בביתו כישיבתו ועסקיו ותנועותיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו כדיבורו במושב המלך, וכל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כדכתיב (ירמיה כג, כד) "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'", מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד ה' יתברך ובשתו ממנו תמיד".

וזהו ציוויו של יהושע לבני ישראל קודם כניסתם לארץ, כפי שכתב הרמב"ן בסוף דבריו: "לכן יזהירם יהושע שגם עתה בארץ

והדרגה שנייה כתב הרמב"ן: "וכן אותם אשר הם מתעסקים במצוות על מנת לזכות בהן לעולם הבא שהם העובדים מיראה, זוכים בכוננתם להינצל ממשפטי הרשעים ונפשם בטוב תלין". כלומר, מי שעושה את המצוות מצד אהבת העולם הבא, באמת יזכה לזה, "ונפשו בטוב תלין", וזוכה להינצל ממשפטי הרשעים, שלא יהיה לו גיהנום.

והמשיך הרמב"ן שיש דרגה שלישית יותר גבוהה: "והעוסקים במצוות מאהבה כדין וכראוי", כלומר, מי שעושה את המצוות לשמן, מאהבת המצוות ומאהבת השם, שהוא מרגיש שהוא נהנה מזה, וזו כל השאיפה שלו, שלא על מנת לקבל פרס, לא בשביל השכר, רק "מאהבה כדין וכראוי" – כפי הדין של מצות האהבה, "עם עסקי העולם הזה כעניין הנזכר בתורה בפרשת 'בחוקותי', "והשיג לכם דיש את בציר" וגו', פירוש, שהוא עוסק גם בעולם הזה כפי הנצרך כדי חיי, אבל הוא גם מקיים את המצוות מאהבה, כדין וכראוי.

על זה כתב הרמב"ן "יזכו בעולם הזה לחיים טובים כמנהג העולם, ולחיי העולם הבא זכותם שלמה שם", כיון שהוא עושה מאהבה שלא על מנת לקבל פרס, זוכה לעולם הבא מיוחד, לא רק נפשו בטוב תלין, אלא "זכות שלמה"! וזה עולם הבא אחר לגמרי, כמו שכתוב (תהלים לא, כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך", "עין לא ראתה" (ישעיה סד, ג), והיא מדרגה אחרת של עולם הבא.

והוסיף הרמב"ן שם שיש עוד דרגה רביעית שכמעט אינה בנמצא "והעוזבים כל ענייני העולם הזה ואינם משגיחים עליו כאילו אינם בעלי גוף, וכל מחשבתם וכוננתם בבוראם בלבד, כאשר היה העניין באלהו, בהידבק נפשם בשם הנכבד יחיו לעד בגופם ובנפשם כנראה בכתוב באלהו וכידוע ממנו בקבלה, וכמו שבא במדרשים בַּחֲנוּךְ ובבני העולם הבא העומדים בתחיית המתים", וזו דרגה שזכו לה רק יחידים, כמו חנוך ואלהו, שהגוף שלהם לא מת, אלא נעשה רוחני.

מבואר אם כן מדברי הרמב"ן שהסוד הגדול שבדבקות בבורא הוא כאשר האדם מרגיש וחי את קרבת האלוקים, לא רק כשרואה עין בעין את הניסים של הקב"ה, אלא אף בהעדר אותות ומופתים יוצאים מדרך הטבע נשאר הוא תמיד בדבקות בבורא יתברך.

יסוד זה מונח בדברי בעל ספר העיקרים (מאמר א פרק כא) שהורה כי: "האמונה בה' יתברך ובתורתו היא המביאה את האדם אל ההצלחה הנצחית ואל דבקות הנפש בדבר הרוחני".

לחיות כמי שנעשה לו נס עתה עם אותם תחושות והרגשים אף כשאינו במצב ומציאות של נס, זוהי מדרגה גדולה ויסוד עצום!!!

במקום אחר מוסיף המהר"ל שישנו דבר נוסף הגורם לזה (ח"א ב"ב ט, ב), והוא על ידי החסד והצדקה בפרט האדם דבק בבוראו יתברך, כמו שכתוב במידות החסד והצדקה אחרי ה' אלקיכם תלכו וגו', ודרשו ז"ל הפסוק על גמילות חסדים דווקא, כמו שאמרו (סוטה יד, א) אחרי ה' אלקיכם תלכו, וכי אפשר ללכת אחרי השכינה וכו' אלא הלך אחר מידותיו... שמצד החסד והצדקה נקרא שהאדם הולך אחר הקב"ה לגמרי, ע"כ.

אכן, נראה שמונח בדברי המהר"ל יסוד מוסד בעבודת האדם את בוראו בעולם הזה, ישנו חיוב תמידי לאחוז בשני העמודים - בתורה ובחסד - כאחד, ובפרט שאין כמעט מי שיוכל להעיד על עצמו שתורתו זכה ושלמה, ואשר על כן חיובא רמיא עליה לגמול חסד בכל מאודו, על מנת שתושלם עבודתו.

חסד אינו רק בענייני ממון או גוף, אלא גם, ואולי בעיקר, בתורה עצמה, כידוע, ואכמ"ל. ואציין מה ששח לי אחד מבניו של מרן שר התורה הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, שעיקר עיסוקו במשך היום הוא במתן תשובות בעל פה או בהחזרת מענה למכתבי השואלים אותו דבר ה' זו הלכה, ומרן שליט"א רואה בכך זיכוי הרבים וגמילות חסד עם הבריות, על אף שאין צורך להכביר במילים על גודל שקידתו ועומק עיונו בכל מכמני התורה, בכל זאת ראה לנכון לעסוק גם בחלק זה של החסד עם הבריות.

ואם כן, הרי לפנינו שני העמודים בהם נאחז ולא נרפה:

א. לימוד תורה מאהבה.

ב. מעשי החסד ומצות הצדקה.

רק כך נוכל באמת לדבוק בה', בדרכיו, ולהיקרא "ישראל – אשר בך אתפאר"!!!

מצות הביכורים והמסר העולה ממנה

את הדרישה לשעבוד מוחלט של הרצון העצמי לרצון ה' מצאנו במצות הביכורים. החקלאי שטרח ויגע, משתוקק לרגע הבשלת הפרי הראשון - ביכורי עמלו. והנה, נדרש הוא להעניק דווקא פרי זה לכהן. ליצר יש כאן טענה צודקת: התאוה לפרי הראשון קיימת רק אצל הבעלים, ולכהן לא משנה איזה פרי יקבל, ומדוע לא לתת לו את הפרי השני?

כאן לימדנו התורה שלא לתת פתח כלל לתאוה. כניעה לתאוה אין לה גבולות וסוף, וראיה לדבר שאף עשירים גדולים תאבים לצבור עוד ועוד ממון, יש לו מנה – רוצה מאתיים, אוהב כסף – לא ישבע כסף, עד שאפילו צדקה עלולים להימנע מלתת. באה מצות הביכורים ומוכיחה, שכאשר מצות ה' חביבה, שום יצר לא

בהסתלק מהם המעשים הנפלאים ההם המן והשלי, עמוד הענן ועמוד האש, תהיה מחשבתם בהם תמיד לדבקה בשם הנכבד והנורא ולא תיפרד כוונתם מן השם".

כיצד להיות דבוק בה' יתברך גם בחיי היום יום ובעסקי הגשמיות

במשנתו של השל"ה (תורה שבכתב ואתחנן) מצינו דברים הדומים לכך, הוא מרחיב בחשיבות העניין ואף נותן דוגמא לדרך בה ילך האדם בכל מעשיו:

"ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", זה הפסוק כולל כל התורה והמעשים והמידות והנהגות בן אדם שיהיה בדביקות ה' יתברך הכל למען שמו. ואפילו כשעוסק בצרכי גופו ההכרחי לא יזוז מהדביקות, כשעוסק במשא ובמתן יחשוב - 'הנני עוסק בעסק זה, ואקווה לה' יתברך שיהיה לי רווח, כי הוא יתברך הוא הנותן, ובזה אעשה מצוה ואפרנס אותי ואת אשתי ובני כדי שיהיו לעבודת ה' יתברך, ואוציא מעות לצדקה ולתלמוד תורה וכיוצא בזה', וכן כשאוכל או הולך לישון יכוון בזה כדי שיהיה גופו חזק לעסוק בתורה ולעשות מצוות, נמצא כל ימי חיי האדם הוא דבוק תמיד בה' יתברך, אם הוא הולך בדרך הזה, אז זוכה לדביקות הנצחיים בו יתברך"...

זהו - להיות דבוק בהקב"ה!!!

כשנמצאים בבית הכנסת, לא חושבים על העבודה???

על דרך מליצה מסופר ששאלו את אחד מצדיקי הדור הקודם "היאך הדבר אפשרי? לחשוב על הקב"ה גם כשעוסקים בעמל הפרנסה ובשאר ענייני חולין?"

הוא מצידו ענה בשנינות: "וכי הפוך זה לא כך? כשנמצאים בבית הכנסת לא חושבים על העבודה באמצע התפילה? כשמשתתפים בשיעור תורה כלום לא נודדים רעיונו של השומע אל ענייני עסקיו?!!... הרי לכם כי אפשרי הדבר, רק בהיפוך היוצרות!!!"

אי אפשר שתהיה הדביקות כי אם על ידי לימוד תורה מאהבה!!!

המהר"ל (ח"א נדרים סב, א) עומד אף הוא על יסוד העניין ומבאר בדרכו שלו כיצד יוכל האדם לקנות תכונה נעלה זו של הדבקות בה', הוא כותב כי האהבה אל ה' יתברך היא הדביקות בו יתברך, כי כל אהבה פירושה דביקות האוהב בנאהב, ואי אפשר שתהיה כי אם על ידי לימוד תורה מאהבה!!!

על כל הורה ומחנך מוטלת האחריות להאהיב ולחבב את התורה והמצוות בלב בניו-תלמידיו, ואז יראה ברכה בעמלו, לראות את הפירות עולים ופורחים, אשרי שזה ילד! אשרי שזה חינך!

יפתה אותך לעבור על רצון ה'. זהו גם עומק כוונת רבותינו האומרים במדרש: "בראשית ברא - בשביל הביכורים שנקראו ראשית" (בראשית רבה א, ד) שכן מהביכורים נלמד כיצד לשעבד רצוננו לה' - ולזה כדאי כל העולם להיברא.

ובענייננו, המחנך צריך לטפח אצל תלמידיו אהבה למעשים הטובים. "אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה" (בראשית ו, ט). ופירש רש"י שעיקר תולדותיהם של צדיקים הם מעשיהם הטובים. ולכן, יעסוק בהם מתוך שמחה ורצון ולא בקושי והכרח.

**מופץ לעילוי נשמות ישראל אשר אין מי שיזכיר וינציח שמותם
הארות והערות יתקבלו בברכה במייל זה**

שבת שלום

מיכאל זכריהו